

Cənubi Koreya beynəlxalq əlaqələr sistemində

Ceyhun Mürşüdzadə

AMEA Şərqşünaslıq İnstitutunun əməkdaşı

Giriş. Müasir beynəlxalq siyasi nizamın mühüm iştirakçılarında biri olan Cənubi Koreyanın bölgədəki siyasi mövqeyi qonşu ölkələrin xarici siyasətinə və beynəlxalq siyasi nizamə öz təsirini ciddi şəkildə göstərir.

Dünyada baş verən sosial-siyasi və iqtisadi proseslər bir daha onun vahidliyini və burada formalaşan qarşılıqlı asılılığını təsdiq edir. Bunu biz istənilən region, ölkə, bölgə haqqında deyə bilərik. Bir neçə əlamət var ki, bunlar əsasında beynəlxalq nizamın inkişaf istiqamətlərini müəyyən etmiş oluruq: beynəlxalq münasibətlərdə aktorların əhəmiyyəti və nisbətinin dəyişilməsi, təbii resursların azalması və buna uyğun olaraq onların uğrunda mübarizənin kəskinləşməsi, dövlətin gücü anlayışının mahiyyətinin formalaşması yollarına yenidən baxılması.

Azərbaycan dövlətinin təşəkkül tapması və inkişafı

tarixi sübut edir ki, burada əsas tərəqqi xətti regional xüsusiyyətlərin nəzərə alınmasında, təbii sərvətlərin səmərəli istifadə olunmasında, beynəlxalq əlaqələr sistemində öz mövqələrinin möhkəmləndirilməsindədir. Bu mənada beynəlxalq təcrübənin qabaqcıl nümunələrindən faydalanmaq, beynəlxalq münasibətlər sistemində qütbləşmə baxımından formalaşmış birliklərə öz münasibətini bildirmək zərurəti meydana gəlir.

Belə təcrübəyə, özünəməxsus inkişaf xüsusiyyətlərinə malik olan ölkələrdən biri də məhz Cənubi Koreya-dır. Bu ölkənin bir dövlət olaraq inkişaf xüsusiyyətlərindən biri – mövcud şəraitə sürətlə uyğunlaşmaq, öz inkişaf modelini yaratmaq və var qüvvəsilə həmin istiqamətdə iş aparmaqdır. Bu ölkənin inkişafında iqtisadi, siyasi, mədəni “möcüzələr” daima baş verir, dəyişən şəraitə cavablar mümkün qədər sərrast və səmərəli olur. Bu mənada Azərbaycan dövləti də, keçdiyi bütün tarixi yolu nəzərə almaq şərtilə, belə modelləşdirmə bacarığını özündə yaratmalı, bundan faydalanmalı və bunun əsasında öz qüdrətini artırmalıdır.

Mövzunun işlənilmə dərəcəsi. Qarşımıza qoyduğumuz problemin həlli üçün onun işlənilmə dərəcəsini nəzərdən keçirək. Ümumiyyətlə məlumdur ki, ümumdünya tarixi məhz XIV-XV əsrlərdən yazılmağa başlanmışdır, çünki kapitalizmin inkişafı dünyanı sürətlə vahid məcrada inkişafına, qarşılıqlı təsirlərin artmasına vadar etmişdir. Bəzi tədqiqatçılar bunu bir neçə ölkənin (məsələn, İngiltərə, Portuqaliya, İspaniya, Fransa v. s.) ekspansionist siyasətilə əlaqələndirir, bununla belə bu amili də nəzərə alaraq, başa düşməliyik ki, ayrılıqda götürülmüş heç bir ölkə və yaxud region, ya da ki sivilizasiya dünyanın inkişaf xəttini onun əsas istiqamətindən döndərə bilməz. Beləliklə, ilk növbədə bizi qloballaşma, daha sonra isə Cənubi Koreyanın bu zəmində inkişaf xüsusiyyətləri və imkanları baxımından aparılan tədqiqatlar maraqlandırır.

İlk növbədə qeyd etməliyik ki, dünya elmi ədəbiyyatında qloballaşma və regional siyasət ilə bağlı kifayət qədər tədqiqatlar var: məlumdur ki, qloballaşmanın qlobal xarakter alması, təsir və təzyiqlərin günü-gündən artması istər-istəməz onun təhlili və araşdırılmasını tədqiqatçıların diqqət-nəzərində qoyur.

Qloballaşmanın sosial-siyasi aspektlərini təhlil edən Rusiya tədqiqatçılarından ilk növbədə A.S.Panarinin, S.Q.Kara-Murzanın, A.R.Tuzikovun, A.Duqinin adlarını çəkmək olar. Qərbi Avropa və Amerika tədqiqatçıları sırasında bu məsələlərə öz münasibətini bildirənlər sırasında Q.Franke, F.Skinner, R.Makneyl, O.Xara, V.Pekard, Q.Lassuel, Qi Debor, C.Mille, H.Entsenberger, H.Şiller və s. adlarını çəkmək olar. Dünyanın

siyasi nizamında Cənubi Koreyanın bir aktor olaraq mövqeyini, oynadığı rolu qiymətləndirməyə çalışan alimlər sırasında Sung-Mi Kimin, M.Kosanın, Devid Şimin, Patrik Flamın və digər tədqiqatçıların adlarını göstərmək olar. Bu bölgəyə maraq olduqca böyükdür. Burada iki böyük dövlətin, yəni ABŞ və Rusiyanın maraqları toqquşur. Eyni zamanda Çin və Yaponiyanın həm bölgədə, həm də dünyada oynadığı rolu unutmamaq olmaz. Bu baxımdan dünyanın sürətlə dəyişən siyasi mənzərəsində bu inkişaf etmiş ölkənin yerini və rolunu müəyyən etmək olduqca vacibdir. Belə ölkələr digər

inkişaf etmiş ölkələrlə yanaşı dünya siyasətinin ab-havasının formalaşmasına, beynəlxalq gərginliyin aradan qaldırılmasına yardım edə bilərlər.

Məqalənin yazılmasının məqsədi – Cənubi-Şərqi Asiyada həyata keçirilən beynəlxalq siyasətdə mühüm rol oynayan Cənubi Koreyanın indiki mövqeyini və xarici siyasət perspektivlərini təyin etməkdir. Bunun üçün lazımı siyasi hadisələri təhlil edən ekspertlərin rəylərinə, konkret faktlara və hadisələrə müraciət etmiş, zəruri ümumiləşdirmələr aparmışıq.

Əsas məzmun. Müasir dünyanın geosiyasi mənzərəsinin əsas xüsusiyyətlərini və inkişaf istiqamətlərini bir çox tədqiqatçılar təhlil etməyə çalışmışlar. Məs., H.Makinder göstərmişdir ki, cəmiyyətin inkişafına landsaft həlledici təsir göstərir. Hər hansı bir ölkənin sahil zonasına malik olması onun üstünlüyü sayılır. Belə hallarda Monro doktrinasını xatırlamaq yerinə düşər. Bildiyimiz kimi, həmin doktrinaya əsasən ərazi inteqrasiyası hansısa dövlətin sahil zonalarını onun nəzarətindən çıxarmaq deməkdir [5].

H.Makinder həm də vurğulayır ki, geosiyasi məkan köçəri xalqların iqtisadi və siyasi fəaliyyəti nəticəsində formalaşır. Həm də məlumdur ki, qloballaşma amili bir çox siyasi dəyərlər və normalara son qoymuşdur. Təhlil etdiyimiz bölgədə siyasi inkişaf H. Makinderin “Hartland” ideyası baxımından bir neçə vacib istiqamət üzrə gedir:

- hər bir ölkə öz strateji təhlükəsizliyini təmin etmək əzmindədir və bunun üçün xüsusi strategiya və taktikanı hazırlayır;

- bu baxımdan müvafiq olaraq bölgədə və daha uzaq ərazilərdə yerləşən ölkələrlə əməkdaşlıq etmək (o cümlədən hərbi-siyasi sahələrdə), burada balanslaşdırılmış siyasət həyata keçirmək.

Məlumdur ki, Cənubi Koreya və ya Koreya Respublikası, qlobal iştirakı ilə Şimali-Şərqi Asiyada kifayət qədər böyük qüvvədir, lakin Cənubi-Şərqi Asiyada onun geosiyasi təsiri nadir hallarda həyata keçirilir. Bu məhdud profil Koreya yarımadası və onun ətrafında Cənubi Koreyanın fəaliyyəti ilə kəskin təzad yaradır. Prezident Lee Mung-Bak 2008-2013-cü illərdə Cənubi Koreyanı qlobal səviyyədə genişləndirmək siyasətini gücləndirər-

kən, Prezident Park Gun-Hye yarımada və Şimali-Şərqi Asiyaya daha çox diqqət yetirməyə başlamışdır. Parkın impaçmenti daxili siyasi yarımada əmin-amanlığın qorunub saxlanılmasına yönəldilmişdir (vəziyyət sabitləşməyincə) [1].

Tədqiqatçıların fikrincə, Cənubi Koreya Şimali-Şərqi Asiyada öz indiki mövqelərini möhkəm saxlayır. ABŞ-Cənubi Koreya ittifaqı yarımada yönəldilmişdi və Cənubi Koreyanın İyirmi ölkə qrupunun üzvü statusu onun Asiyaya yönəlmiş deyil, daha qlobal düşüncəli bir millət olduğunu bildirdi. Cənubi Koreyanın Cənubi Afrikanın Ədən Körfəzində antipirat əməliyyatlarında iştirakı, sülhməramlılıq və sabitləşdirmə sahələrində gördüyü işlər, elektronika və yüksək texnologiyalara əsaslanan məhsulların hazırlanması və satışı, və iqlim dəyişikliklərinə, pandemiyanın yayılmasına qarşı mübarizə aparmaq - bütün bunlar Cənubi Koreyanı beynəlxalq siyasətdə üstün mövqedə saxlayır [1].

Göründüyü kimi, Cənubi-Şərqi Asiyada Cənubi Koreyanın rolu az rezonansa malikdir. Cənubi-Şərqi Asiyada Cənubi Koreyanın təhlükəsizlik fəaliyyəti yüksək deyil. Çünki uzun illər Cənubi-Şərqi Asiyanın təhlükəsizliyini ABŞ və digərləri idarə edir. Bundan başqa Cənubi Koreya, çox ehtimal ki, Çinlə qarşudurmanın qarşısını almaq istəyir. Cənubi Koreya, Çin və Yaponiya kimi, Cənubi Çin dənizində naviqasiya azadlığından çox asılıdır. Hind və Sakit okeanlarını əlaqələndirən bu mühüm yarım qapalı su hövzəsində ticarət azadlığını təmin etmək üçün Cənubi Koreya Birləşmiş Ştatlara güvənmişdir. Eyni zamanda, son illərdə Asiya dənizlərində gərginlik artdıqca, Cənubi Koreya özünün əsas müttəfiqi ilə ən yüksək ticarət tərəfdaşı arasında olan güclü yarışmanın ortasında qaldığını yaxşı dərk edir.

Cənubi Koreya Birləşmiş Ştatlardan təhlükəsizlik baxımından və Çindən ticarət baxımından hələ də asılıdır. Təhlükəsizliyin və iqtisadiyyatın bu hədəfləri arasında tarazlaşdırılmanın zəruriliyi Cənubi Koreyanın belə qarşudurmalarına qarşı “iştahını” məhdudlaşdırmağa məcburdur. Şübhəsiz ki, Cənubi Koreya Cənubi-Şərqi Asiyada Cənubi-Şərqi Dəniz sahəsindəki iddiaçılardan biri olan Yaponiya ilə təhlükəsizlik sazişi bağlasa, bu, Pekinin təzyiqinə səbəb olacaq. Aydın ki, Cənubi Koreya daha geniş bölgədə daha böyük bir rol oynaya bilər [2].

Ekspertlər vurğulayır ki, on ildən artıqdır ki, Cənubi Koreyada “orta hakimiyyət” konsepsiyası siyasi inkişaf modeli kimi qəbul olunmuşdur. Bu, xarici siyasətdə ardıcıl olaraq hökumət tərəfindən istifadə edilən diplomatik taktika və strategiyaya çevrilmişdir. Siyasətçilər, jurnalistlər, ekspertlər və alimlərin hamısı Cənubi Koreya ilə bağlı olan “orta hakimiyyət diplomatiyası” haqqında danışırlar. Lakin anlayışın mahiyyətinin izahında analitik qarışıqlıq və şübhələr var. Siyasətçi analitiklər və alimlər arasında “orta hakimiyyət” konsepsiyasının saxlanılmasının faydalılığı haqqında söhbətlər yayılmağa başlanmışdır [3].

“Soyuq müharibə”dən sonrakı dövrdə Cənubi Koreya inkişaf etmiş yeni bir Asiya ölkəsi olaraq öz yerini möhkəmləndirməyə çalışırdı.

Cənubi Koreya üçün xarici siyasət istiqamətlərini müəyyənləşdirmək və özünü, öz varlığını legitimləşdirmək üçün yeni inkişaf modelini yaratmaq lazım idi. Cənubi Koreyaya “orta güc” statusunun verilməsini fəvqəlvə dövlətlər təmin etdilər. Bu sözlərə dəstək verən ABŞ-ın diplomatik söyləri müəyyən mənada qeyri-ardıcıl idi. Bir çox təşəbbüslər uyğunsuzluğa gətirib çıxardı (söhbət prezident Roh, prezident Le və prezident Parkın administrasiyalarından gedir) [3].

Son illərdə Cənubi Koreyanın regional və qlobal işlərdə yüksələn statusu böyük maraqla qarşılır. Bununla belə akademik, media və siyasi müzakirələrdə Cənubi Koreya, onun xarici siyasəti adətən yalnız geosiyasi vəziyyətinə görə, məhdud imkanlara malik orta güc kimi qəbul edilir. Buna görə də, o, daim böyük qonşuları Çin, Yaponiya və Rusiya arasında manevr etməlidir.

Bununla belə, analitiklər hesab edirlər ki, bu perspektiv başqa geosiyasi faktı gərək unudurmasın, yəni nəticədə bölgədəki digər dövlətlərə qarşı da məhdudiyətlər tətbiq edilməsin. Heç bir ölkə, başqalarının üzərində güc tətbiq etməklə öz mövqeyini asanlıqla möhkəmləndirə bilməz. Eyni zamanda Cənubi Koreyanın regional və qlobal siyasətdə yüksələn rolunu danmaq olmaz [4].

Cənubi Koreyanın xarici siyasət variantları varmı? Və hansılardır?

Cənubi Koreya hazırda fəal şəkildə sülhməramlı qüvvələrin tətbiqi zonalarında (Somali, Əfqanıstan, Livan, Cənubi Sudan, Kəşmir bölgəsi, bir çox digər beynəlxalq “qaynar” nöqtələrdə) və hərbi əməliyyatlarda iştirak edir. Bu yolla, ölkə regional ərazilərdə təhlükəsizliyi və sabitliyi qorumağa və saxlamağa köməklik edir. Cənubi Koreya beynəlxalq təhlükəsizlik sahəsində fəaliyyətindən başqa iqtisadi inkişaf imkanlarından istifadə edərək ən azı öz beynəlxalq səviyyəsini yüksəltməyə çalışır. Məsələn, Cənubi Koreya bir sıra azad ticarət sazişlərini (o cümlədən dünyanın ən böyük üç iqtisadi zonası ilə) bağlamışdır. Nəticədə dünyanın təxminən 60 faizi indi Cənubi Koreya ilə iqtisadi əlaqələr saxlayır. Cənubi Koreya əldə etdiyi ümumi daxili məhsul (ÜDM) baxımından həqiqətən “qlobal” iqtisadi oyunçu kimi təsvir edilə bilər [2].

Xüsusi sahələrdən biri tarixən bölünmüş bir xalqın iki ölkəsi arasında (Şimali Koreya və Cənubi Koreya) münasibətlərin qurulmasıdır. Müxtəlif siyasi rejimlərə malik bu iki ölkədə yaşayan xalq və hökumətlər arasında normal, bərabərhüquqlu münasibətlər uzun illərdir ki, hələ də formalaşmayıb. Bununla belə inkişafa, beynəlxalq nizama mənfi təsir göstərən belə halların aradan qaldırılması zərurəti formalaşmışdır.

Bildiyimiz kimi, KXDR-ın lideri Kim Jong-Un və Cənubi Koreya prezidenti Mun Zhe Ying, ölkələr arasında tarixən üçüncü olan görüşü keçirərək, sülh müqaviləsi imzalamaq və Koreya müharibəsinə son qoymaq kimi niyyətlərini açıqladılar. Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin prezidenti Tomas Bax Cənubi Koreyanın Pyeongçang şəhərində keçirilən Qış Olimpiya Oyunlarının dövlətlərin barışında əsas rol oynadığını və xüsusilə də bu iki ölkədən gələn idmançıların açılış və bağlanış mərasimlərində

birgə yürüş etdiyini bildirdi [6]. Çox ehtimal ki, bu cür yaxınlaşma meyilləri indiki qloballaşan dünyada daha da artacaq. Bu, qaçılmaz bir prosesdir.

İndi isə Cənubi Koreyanın regional qonşuları barədə: bildiyimiz kimi, bugünkü çoxqütblü dünyada Çin Xalq Respublikasının öz modeli var: beynəlxalq münasibətlərin Şimal-Cənub oxu üzrə qurulması. Bu oxun formalaşması işində iki əngəl var: Çinin Rusiya ərazisinə, Mərkəzi Sibirə demoqrafik irəliləməsi, nəticədə Rusyanın milli təhlükəsizliyinə bu birbaşa təhdid olunması; digəri isə Çinin Mərkəzi Asiyaya doğru irəliləməsi - hər iki halda Rusiyanın milli maraqları təhlükə altında qalır [7, c.494]. Digər tərəfdən Çinin Sakit okeanda təmsil olunması hallarının gücləndirilməsi ABŞ-ın dünya hegemoniyasına ziddir və onlar ciddi şəkildə toqquşa bilərlər. Bu su hövzəsində ABŞ-ın hərbi donanmasının təmsil olunması çoxqütblü dünyanın qurulmasında heç də müsbət rol oynamır.

Yaponiya ilə bağlı isə hesab olunur ki, bu ölkə İkinci dünya müharibəsindən sonra öz xarici siyasətində müstəqil deyildir. Onun ərazisində amerikan hərbi bazaları yerləşdirilib [7, s. 495]. Yaponiya yalnız bu asılılıqdan azad olduğu halda "Asiya dünyasının bir hissəsi kimi qalaraq formalaşan sənaye demokratiyalarından biri və Qərbi cəmiyyətinin təmihüquqlu üzvü ola bilər. Belə vəziyyətdə tamamilə təbii olaraq yaponlar özlərinin milli orijinallığının nədə olması, mədəni ümumiliyin nədən təşkil edilməsi barədə fikirləşir, yəni söhbət "özünüqiymətləndirmə"sindən, millətin özünüidentifikasiyasından gedir. Özünüidentifikasiya anlayışı özünü yalnız müəyyən olunmuş bir sivilizasiya birliyinə aid etmə deyil, buna həm də dövlətlərarası münasibətlər sistemində öz yerinin başa düşülməsi də daxildir. Qloballaşmanın yeni şəraitində Yaponiya öz statusunu dəqiqləşdirməyə çalışır" [8, s.10].

Nəticə və qənaətlər. Beləliklə, bu bölgədəki durum dünyada cərəyan edən siyasi proseslərin bir növ inikasidir. Cənubi Koreyanın bölgədə siyasi durumu barədə aşağıdakı qənaətlərə gələ bilərik.

"Orta güc" konsepsiyası Cənubi Koreya üçün əhəmiyyətli bir siyasi fəaliyyət çərçivəsini təmin etdi. Bununla belə bu fürsətdən siyasətçilər hələ də kifayət qədər geniş istifadə etməirlər. Bundan əlavə, bu konsepsiya hakimiyyətdə olan hökumətlər tərəfindən davamlı şəkildə istifadə olunmayıb. Yəqin ki, bunun əsas səbəblərindən biri burada prezidentlik müddətinin beş ilə qədər məhdudlaşdırılmasıdır. Hər bir yeni administrasiya öz sələflərinin siyasi gedişlərini daha tez-tez bəyənmiş, buna görə hər bir yeni rəhbər, dövlət başçısı seçiləndə yeni təşəbbüsləri irəli sürməyə meyillidir. Hal-hazırda burada "orta güc" strategiyası xüsusiyyətləri əsasən coğrafi, ierarxi və s. strateji baxımdan özünü ifadə edir. Bir çox analitiklər Cənubi Koreya üçün əsas prinsip kimi "orta hakimiyyətin" faydası haqqında ideyaya şübhə ilə yanaşır.

Koreyanın regional vəziyyəti, maraqları və strateji əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, ölkə, "yaradıcı" və ya

"konstruktiv" rol oynamaq üçün əhəmiyyətli dərəcədə "yumşaq güc" qaynaqlarından istifadə etməli, öz milli identikliyinə yaşatmalıdır.

Ədəbiyyat:

1. Expanding South Korea's Security Role in the Asia-Pacific Region. A CFR Discussion Paper. Report by Patrick M. Cronin and Seongwon Lee // <https://www.cfr.org/report>
2. Sung-Mi Kim. South Korea's Middle-Power Diplomacy: Changes and Challenges. Asia Programme | June 2016 // <https://www.chathamhouse.org>
3. Martin Kossa. South Korea's positioning in the Arctic // The World Policy, September 30, 2015 // <https://worldpolicy.org/>
4. David Shim and Patrick Flamm Rising South Korea: A Minor Player or a Regional Power? // GIGA Research Programme: Power, Norms and Governance in International Relations, No 200 July 2012
5. Mackinder H.J. Britain and the Britain Seas. Charleston: BiblioLife, 2010
6. KXDR və Cənubi Koreyanın liderləri birgə bəyanat hazırlayıblar // <http://faktor.az/az/politics>
7. Дугин А.Г. Геополитика. Учебник для вузов. М.: Акад. Проект Гаудеамус, 2011. – 583 с.
8. Чугров С.В. Япония уточняет свою идентичность перед вызовами глобализации / Глобальные вызовы - японский ответ. М.: 2008, s. 10-17

Jeyhun Murshudzadeh

South Korea in the system of international relations

Summary

South Korea makes changes in its policy in accordance with new requirements and challenges, the same as every other country makes changes in their strategy and tactics of the domestic and foreign policies. Analysts and experts create a strategic concept of state development and try to use the full potential of opportunities. The process of conflict resolution (both at the global and regional levels) is sometimes accompanied by the open or hidden resistance and struggle, which is justified in the history of the world development. We analyzed the formation and development of a new state of South Korean society from the point of view of the internal processes and contradictions of the modern scientific political knowledge. At the end of the 20th century and in the first decade of the 21st, Korean society was characterized by the profound changes at the global level. It could be seen in the regional policy of South Korea, as well.